
RECENZIE: SORIN NEMETI, DAN DANA, IRINA NEMETI, EUGENIA BEU-DACHIN,
LUCIANA NEDELEA, TIMEA VARGA, THE DACIANS IN THE ROMAN EMPIRE.
PROVINCIAL CONSTRUCTIONS, MEGA PUBLISHING HOUSE, 2019, 443 pp, ISBN
978-606-020-097-6

Volumul „*The Dacians in the Roman Empire*” publicat la Cluj, are o structură bine determinată, alcătuită din introducere, șapte capitole ce compun cele două părți ale lucrării, concluzie și lista de abrevieri la final. Scopul acestui volum este de a prezenta și de a aduce la lumină noi argumente apărute în urma cercetărilor din ultimele decenii referitoare la rolul pe care dacii l-au avut în *Orbis Romanus*.

Problematica și obiectivele sunt stabilite în introducere, unde este prezentată evoluția ipotezelor despre romanizarea dacilor (paradoxul dac), chestiune strâns legată de etnogeneza românească. Pusă în discuție încă din perioada Renascentistă și luând amploare odată cu fenomenul conștiinței naționale din secolul al XIX-lea, aceasta a creat două teorii: a continuității și cea imigraționistă care, deși antitetice, se completează reciproc. Autorii prezintă argumentele celor două teorii, dezvoltate cu ajutorul surselor literare, epigrafice și arheologice, explică terminologia utilizată și consemnează stadiul cercetărilor.

În continuare, Eugenia Beu-Dachin, autoarea primului articol din volum, prezintă o selecție de texte antice (grecești și latine) cu scopul de a oferi o viziune clară asupra modului în care dacii erau percepuți între secolele II și III d. Hr. Sursele vorbesc despre bogățiile găsite în Dacia, de structura socială, de diferitele aspecte precum natura religioasă sau calitatea de luptător neînfricat. Consider articolul extrem de util deoarece aduce împreună toate aceste texte făcându-le ușor de accesat și studiat în continuare. De asemenea, colecția de reprezentări artistice ale dacilor în lumea romană analizate în următorul capitol este de un real interes. Irina Nemeti identifică diferite tipare prezente în iconografie, în special în cadrul reprezentărilor de pe monumentele oficiale, triumfale, votive, funerare, reprezentări statuare și numismatice ori diferite artefacte de bronz sau ceramică.

Data fiind poziția geografică periferică a Daciei, aceasta a fost o provincie intens militarizată și colonizată (cetățeni romani sau peregrini), astfel în cadrul următorului articol sunt analizate prezența și rolul populației indigene de pe teritoriul Daciei, a Moesiei Superior, Moesiei Inferior, precum și în restul imperiului. După o punere în temă a istoriografiei din ultimii 30 de ani, izvoarele epigrafice (reinterpretarea unor inscripții, noi diplome militare, dar și noi fragmente de ostraca din Egipt) care atestă contribuția populației dacice în structurile imperiului sunt reevaluate. Un aspect interesant este contrastul dintre numărul atestărilor din Dacia și din alte provincii. De asemenea, aceștia sunt prezenți aproape exclusiv în structurile militare romane (există trei momente de dispersare: imediat după cucerire, sfârșitul secolului II și începutul secolului III) și nu doar în trupele auxiliare etnice (*alae/cohortes Dacorum*), dar și în cadrul unor unități de elită, atestate spre sfârșitul secolului II- începutul secolului III (*cohortes praetoriae* și *equites singulares Augusti*). În plus, au fost identificați civili, de cele mai multe ori membri de familie ai soldaților (soții, frați sau copii) și sclavi. Un alt element important urmărit în articol este legat de diferențierea onomastică dintre spațiul nord-tracic și sud-tracic, o veche dezbateră în istoriografie, care nu ține seama doar de elemente schimbate la nivel fonetic, dar și de cele compoziționale sau de frecvență.

Mai departe, sunt prezentate două repertorii revizuite ale toponimelor și hidronimelor de origine dacică atestate în surse literare, epigrafice, precum și papyri. Principalele izvoare istorice sunt cele antice, *Tabula Peutingeriana*, *Cosmografia* geografului anonim de la Ravenna sau lucrarea lui Ptolemeu, *Geografia*. Cu toate că aceste documente au fost datate inițial în vremea lui Traian și Hadrian, autorii prezintă argumente în urma cărora ar trebui încadrate spre sfârșitul dinastiei Antonine, poate chiar începutul celei Severae. Se prezintă inițial repertoriul toponimelor, încadrate și explicate în trei mari categorii. Ulterior, atenția se îndreaptă asupra hidronimelor și a utilizărilor acestora în istoriografie.

În cea de-a doua parte a volumului se regăsesc articole referitoare la diferitele aspecte ale vieții religioase și economice, producția și utilizarea vaselor ceramice. Sunt dezbătute numeroase teme, printre acestea analizarea religiei, mai exact păstrarea sau eliminarea cultelor dacice în urma cuceririi romane,

luând în considerare sursele istorice și ceea ce transmit acestea referitor la apartenența la un grup. Dacii aleg a venera zeități oficiale romane fie în scop politic, pentru a arăta loialitatea față de împărat sau oferă dedicații zeităților asociate mediului militar. Se observă și în cazul religiei o diferență între Dacia (în special din lipsa de surse) și restul imperiului (participarea activă a acestora în manifestații religioase).

În cadrul ultimelor două articole se discută despre ceramică (cu preponderență cea lucrată cu mâna), mai exact de perioadă La Tène târziu găsită în așezările sau necropolele indigene, rurale și limitrofe ale provinciei Dacia (*Barbaricum* - Muntenia, Moldova, nord-vestul și vestul României) între secolele II-III d. Hr. și prezintă o perspectivă generală a proceselor de producție și consum a acesteia. Din aceste așezări lipsesc clădirile de piatră și sunt caracterizate prin prezența barăcilor sau a locuințelor de tip rectangular, care indică un stil de viață simplu și primitiv. Materialul descoperit aici, coincide cu cel din centrele urbane și rurale ale coloniștilor, cu mențiunea că este depășit numeric de ceramica produsă în atelierele provinciale.

În plus față de interpretarea istorică prin intermediul analizei materialului arheologic (*Siedlungsarchäologie*) este prezentat și stadiul cercetărilor din România. În ciuda curentului autohtonist dezvoltat în timpul regimului comunist, din peste 100 de așezări cunoscute, în doar jumătate s-au identificat tipurile de locuință existente, ca rezultat al unor sondaje sau cercetări arheologice de mică anvergură, iar pentru nu mai mult de 15 dintre acestea există un raport de cercetare, în urma căruia s-ar putea lămuri problema paradoxului dac. Lipsa cercetărilor arheologice sistematice în mediul rural, precum și concentrarea cercetărilor arheologilor români asupra vieții urbane din provincie este subliniată de mai multe ori în acest volum. Astfel se ridică problema referitoare la formarea unei imagini omogene a rolului pe care dacii l-au avut în structurile societății romane.

În ultimul capitol, sunt prezentate concluziile fiecărui articol împreună cu o recapitulare a principalelor idei formate în jurul fiecărui subiect și se pune accent pe eventuale subiecte de cercetare care ar oferi mai multe lămurii în acest caz. Astfel, prezentul volum conține o varietate de informații extrase din analiza surselor istorice, arheologice, epigrafice și iconografice disponibile cu privire la populația indigenă a provinciei Dacia, aducând o contribuție semnificativă în istoriografia românească.

MIRUNA LIBIȚĂ-PARTICĂ
Universitatea București
mirunalibitapartica@gmail.com